

Skipulagsstofnun
b.t. Jóns Smára Jónssonar
Borgartúni 7b
105 Reykjaví

Reykjavík, 5. apríl 2023
UST202302-239/A.P.
10.05.00

Efni: Mat á umhverfisáhrifum – umhverfismatsskýrsla - framleiðsluaukning Landeldis ehf. í Ölfusi

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar er barst 15. febrúar sl. þar sem óskað er umsagnar

Umhverfisstofnunar um ofangreinda umhverfismatsskýrslu.

Starfsemin og breyting á henni er háð starfsleyfi Umhverfisstofnunar skv. 2. tl. II. viðauka laga nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir og reglugerð nr. 550/2018 um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnaeftirlit. Stofnunin minnir á að málskraðaviðmið stofnunarinnar fyrir útgáfu starfsleyfa er allt að 240 dagar.

Umhverfisstofnun veitti umsögn um matsáætlun vegna fyrirhugaðs mats á umhverfisáhrifum þann 10. desember 2021.¹

Framkvæmdarlýsing

Landeldi ehf. (hér eftir nefnt rekstraraðili) hyggur á framleiðsluaukningu á lóð sinni að Laxabraut 21-25 í Þorlákshöfn. Núgildandi starfsleyfi heimilur eldi á allt að 3.450 tonna hámarkslífmassa á hverjum tíma. Fyrirhugað er að auka framleiðsluna svo lífmassi í stöðinni geti orðið allt að 12.500 tonn á hverjum tíma. Þá mun ársframleiðsla aukast úr 5.000 tonnum í 28.000 tonn. Reisa þarf eldisker, stækka þjónustuhús og aðstöðu til slátrunar.

Framkvæmdasvæðið er 18,3 hektarar.

Mat á umhverfisáhrifum

Í umhverfismati fyrir framleiðsluaukninguna sem hér er til umfjöllunar er lögð áhersla á eftirfarandi þætti: efnistöku, haugsetningu, ferðaþjónustu, útivist, íþróttir, förgun úrgangs (annars en fráveitu frá fiskeldinu), grunnvatn, landslag, ásýnd, lífríki fjöru, slyssasleppingar, losun næringarefna í viðtaka, samlegðaráhrif með annarri fiskeldisstarfsemi á svæðinu, samfélag og smit- og sjúkdómavarnir.

Ekki er fjallað um áhrif framkvæmdarinnar á jarðmyndanir, fugla, gróðurfar, loftgæði, hljóðvist, fornleifar og náttúruverndarsvæði.

Valkostir

Í umhverfismatinu er aðeins skoðaður einn valkostur og hann borinn saman við núllkost, sem er núverandi fyrirkomulag.

Fram kemur að áfangaskipt uppbygging er ekki talin þjóna tilgangi eftir að ákvörðun um að vera ekki með frekari ferskvatnsvinnslu var tekin og nýta einungis það sem fyrirbyggjandi nýtingarleyfi heimila.

¹ [Umsögn Umhverfisstofnunar um matsáætlun vegna framleiðsluaukningar Landeldis ehf. Ölfusi](#)

Umhverfisstofnun bendir á að aukin vatnstaka í formi jarðsjávar krefst nýtingarleyfis en jarðsjór er líka grunnvatn. Í kafla 2.6 vantar því að nefna nýtingarleyfi en framleiðsluaukningin er háð slíku leyfi.

Umhverfisstofnun bendir á, líkt og hún hefur gert í mörgum umsögnum sínum, mikilvægi valkostagreiningar í mati á umhverfisáhrifum. Ýmsir þættir bjóða upp á valkostagreiningu og því afar mikilvægt að skoðaðir séu fleiri en einn raunhæfur valkostur.

Vatn

Umhverfisstofnun vekur athygli á að fyrsta vatnaáætlun Íslands var staðfest í apríl 2022 á grunni laga um stjórn vatnamála nr. 36/2011. Markmið laganna er að vernda allt vatn (yfirborðsvatn og grunnvatn) og vistkerfi þess, hindra frekari rýrnun vatnsgæða og bæta ástand vatnavistkerfa til þess að vatn njóti heildstæðrar verndar. Jafnframt er lögum ætlað að stuðla að sjálfbærri nýtingu vatns sem og langtímavernd vatnsauðlindarinnar.

Samkvæmt reglugerð nr. 535/2011 um flokkun vatnshlota, eiginleika þeirra, álagsgreiningu og vöktun eiga öll vatnshlot að ná umhverfismarkmiðum sínum og ástand þeirra má ekki rýrna. Gerist slíkt skal sá sem veldur álaginu setja fram aðgerðir til að draga úr álagi á vatnshlotið með það að markmiði að bæta ástandið. Vatnshlotin sem um ræðir eru grunnvatnshlotin Selvogsstraumur 3 nr. 104-290-G, Ölfusstraumur 3 nr. 103-268-G og strandsjávarhlotið Stokkseyri að Þorlákshöfn nr. 104-1341-C. Ölfusstraumur er hér einnig nefndur vegna þess að mörk milli grunnvatnshlota eru óskýr og þar sem framkvæmdasvæðið er á mörkum þeirra tveggja er eðlilegt að fylgst sé með þeim báðum.

Samkvæmt lögum um stjórn vatnamála eiga grunnvatnshlot að ná umhverfismarkmiðum sínum um góða magnstöðu og gott efnafræðilegt ástand. Gæðapættir sem vakta á eru settir fram í reglugerð nr. 535/2011. Þeir gæðapættir sem notaðir eru til að meta ástand grunnvatnshlota eru breytingar á hæð grunnvatnsyfirborðs (magnstaða grunnvatns), leiðni og styrkur mengunarvalda. Strandsjávarhlot eiga að ná umhverfismarkmiðum sínum um að minnsta kosti gott vistfræðilegt ástand og gott efnafræðilegt ástand. Gæðapættir til að meta vistfræðilegt ástand strandsjávarhlota eru nítrat, fosfat, blaðgræna a, botnþörungur og hryggleysingar á mjúkum botni (sjá skýrslu² Hafrannsóknastofnunar [Vistfræðileg viðmið við ástandsflokkun strandsjávar](#)). Jafnframt bendir Umhverfisstofnun á að samkvæmt skýrslu³ Veðurstofu Íslands um [grunnvatnshlot sem kunna að vera undir marktæku álagi vegna vatnstöku og/eða endurnýjunar af mannavöldum](#) eru bæði grunnvatnshlotin á þessu svæði, þ.e. Selvogsstraumur 3 og Ölfusstraumur 3, nefnd sem vatnshlot sem eru undir álagi vegna magntöku (sjá mynd 2 í skýrslu).

Samkvæmt lögum nr. 36/2011 um stjórn vatnamála má ástand vatnshlota ekki rýrna. Verði álag vegna starfsemi á svæðinu það mikið að vatnshlotin ná ekki umhverfismarkmiðum sínum ber þeim sem valda álaginu að fara í aðgerðir til að draga úr því. Þess vegna er mikilvægt að öll forvinna og grunnrannsóknir séu vel af hendi gerðar áður en farið er af stað í framkvæmdir og áhrif framkvæmdarinnar á vatnshlotið metin. Ásamt því að vatnshlotin verði vöktuð til framtíðar.

Í umhverfismatsskýrslu kemur fram að framboð jarðsjávar sé ótakmarkað sökum nálægðar við sjó en þá vill Umhverfisstofnun benda á að lög nr. 36/2011 ná einnig til jarðsjávar og skal hann einnig ná umhverfismarkmiðum sem hluti af grunnvatni.

² Rakei Guðmundsdóttir ofl. 2022. [Vistfræðileg viðmið við ástandsflokkun strandsjávar](#). Hafrannsóknastofnun, HV 2022-39, 50. bls.

³ Davíð Egilson, Gerður Stefánsdóttir og Tinna Þórarinsdóttir, 2020. [Tillögur að grunnvatnshlot sem kunna að vera undir marktæku álagi vegna vatnstöku og/eða endurnýjunar af mannavöldum](#). Veðurstofa Íslands, DE/ofl/2020-02, 11. bls.

Í kafla 5.9.5 er samantekt á vatnstöku þeirra 5 landeldisstöðva sem hafa lokið umhverfismati eða eru í umhverfismatsferli þar sem fram kemur að heildarvatnstaka er áætluð um 2.665 lítrar af vatni og 47.420 lítrar af jarðsjó, miðað við núverandi stöðu. Með framleiðsluaukningu rekstraraðila verður vatnstaka jarðsjávar 62.420 lítrar. Mat á áhrifum vatnstöku er í dag byggt á líkanagerðum en ekki raunverulegum mælingum í samræmi við stjórn vatnamála, sem þarf að bæta úr.

Eins og fram kemur í umhverfismatsskýrslu er ástand vatnshlotanna óþekkt, þ.e. ekki eru til fullnægjandi gögn til að segja til um ástand þeirra. Með tilkomu vatnaáætlunar er gerð sú krafa að þeir sem valda álagi á vatnsauðlindina eiga að framkvæma mælingar á gæðapáttum vatnshlotanna áður en framkvæmdir hefjast. En í þessu tilviki er starfsemi fyrirtækja þegar hafin án þess að áhrif á vatnstöku úr grunnvatnshlotinu er að fullu ljós. Fyrirtækjunum ber því að setja af stað vöktun á gæðapáttum fyrir grunnvatnsauðlindina og strandsjávurhlotið áður en farið er í frekari stækkun. Umhverfisstofnun hvetur eindregið til þess að fyrirtækin á svæðinu leggi fram sameiginlega vöktunaráætlun sem fyrst.

Fráveita

Umhverfisstofnun óskar eftir ítarlegri upplýsingum um hreinsun frárennslis og bendir á að hreinsun skólps fer samkvæmt reglugerð nr. 798/1999 um fráveitur og skólp þar sem meginkrafa um hreinsun á húsa- og iðnaðarskólpi er tveggja þrepa hreinsun (1. mgr. 7. gr.). Hreinsa skal fráveituvatn í samræmi við kröfur í töflu 1 í reglugerðinni (lækka BOD um 70-90% og COD um 75%).

Í kafla 2.3 og kafla 5.8 í umhverfismatsskýrslunni kemur fram að svæðið sem fráveituvatn er losað í er síður viðkvæmur viðtaki en Umhverfisstofnun bendir á að viðtakinn fyrir utan Þorlákshöfn hefur ekki verið skilgreindur síður viðkvæmur og á slík skilgreining ekki við losun frá iðnaði nema hann sé hluti af þéttbýlinu. Skilgreining á síður viðkvæmum svæðum fer fram þar sem sveitarstjórnir óska eftir því fyrir þéttbýli sem losar meira en 10.000 þe.

Í kafla 5.9.4 má bæta við lista yfir viðmið reglugerð nr. 798/1999 um fráveitur og skólp en þar eru settar fram kröfur um hreinsun sem fyrirtækinu ber að fylgja.

Jarðmyndanir

Í skýrslunni er ekki fjallað um áhrif framleiðsluaukningarinnar á jarðmyndanir þar sem talið er að áhrif á þær séu engin eða óveruleg. Þá segir að í fyrra umhverfismati hafi verið gerð grein fyrir óafturkræfum áhrifum jarðrasks á hraunið og að ljóst sé að sama muni eiga við um stækkunina. Umhverfisstofnun telur því ljóst að ekki sé hægt að halda því fram að áhrif á jarðmyndanir séu engin eða óveruleg. Þrátt fyrir að fjallað hafi verið um óafturkræf neikvæð áhrif á hraun í fyrra umhverfismati hefði átt að fjalla um áhrif á jarðmyndanir í umhverfismati fyrir stækkunina þar sem frekara rask er fyrirhugað á jarðmyndunum sem njóta sérstakrar verndar skv. náttúruverndarlögum nr. 60/2013. Umhverfisstofnun vísar í fyrri umsögn sína um matsáætlun þar sem bent var á að fjalla þyrfti um áhrif á jarðmyndanir.

Með framkvæmdum sem fylgja stækkuninni á að raska stærra landsvæði en fjallað var um í fyrra umhverfismati og því nauðsynlegt að fjalla um áhrifin sem hljótast af því og hvaða mótvægisáðgerðir rekstraraðili hyggst fara í til að lágmarka neikvæð áhrif.

Fuglar

Í skýrslunni er ekki fjallað um áhrif á fugla en vísað er í umfjöllun í fyrra umhverfismati. Umhverfisstofnun gerir ekki athugasemdir við það en bendir á mikilvægi góðs frágangs við útrás frárennslis og góðu eftirliti með því hvort fuglar séu að sækja í næringarefni á svæðinu. Fram kemur að á góðviðrisdögum, þegar sjór er sléttur, geti fugl sótt í fjöruna til fæðuöflunar. Því sé líklegt að áhrif útrásar í fjöru hafi talsvert jákvæð áhrif á fuglalíf með tilliti til fæðuöflunar fugla. Að mati Umhverfisstofnunar er hæpið að ætla að skólp frá iðnaði hafi jákvæð áhrif á fugla, þó að áhrifin séu mögulega jákvæð fyrir einhverjar tegundir.

Samantekt

Umhverfisstofnun dregur hér saman athugasemdir stofnunarinnar við ofangreinda umhverfismatskýrslu og hnykkir á eftirfarandi atriðum:

- Valkostagreining er ekki fullnægjandi.
- Tryggja þarf að vatnshlotin nái umhverfismarkmiðum sínum og að ástand þeirra rýrni ekki.
- Mikilvægt er að grunnvatnshlotin séu vöktuð en þau þurfa að ná umhverfismarkmiðum sínum um góða magnstöðu og gott efnafræðilegt ástand.
- Strandsjávvarhlot eiga að ná umhverfismarkmiðum sínum um að minnsta kosti gott vistfræðilegt ástand og gott efnafræðilegt ástand.
- Meta þarf áhrif á vatnshlotin áður en af aukinni vatnstöku verður.
- Jarðsjór fellur einnig undir skilgreiningu á grunnvatni og nýting á honum krefst nýtingarleyfis Orkustofnunar.
- Mat á áhrifum vatnstöku þarf að byggja á raunverulegum mælingum í samræmi við stjórn vatnamála en ekki aðeins á líkanagerðum.
- Áður en starfsleyfi verður gefið út verður gerð krafa um vöktunaráætlun. Rekstraraðili er hvattur til að vera í samvinnu við aðra aðila á svæðinu varðandi vöktun á vatnshlotum.
- Ítarlegri upplýsingar um hreinsun frárennslis eru nauðsynlegar.
- Viðtakinn sem starfsemin losar í hefur ekki enn verið staðfestur sem síður viðkvæmur viðtaki.
- Framkvæmdin mun hafa neikvæð óafturkræf áhrif á jarðmyndanir sem falla undir 61. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013 og því hefði þurft að fjalla um áhrifin og mótvægisáðgerðir til að draga úr neikvæðum áhrifum.
- Frágangur við útrás frárennslis er mikilvægur til að koma í veg fyrir að fuglar leiti í fæðu þar. Að mati Umhverfisstofnunar er ekki um jákvæð áhrif á fugla að ræða þó að fæðuframboð einstakra tegunda aukist við útrásina.

Virðingarfyllst,

Agnes Þorkelsdóttir

sérfræðingur

Steinar Rafn Beck Baldursson

sérfræðingur